Karolinernas dödsmarsch
År 1719

Armfeldts fälttåg i Trøndelag 1718-1719. Datumen visas enligt den Julianska kalendern.

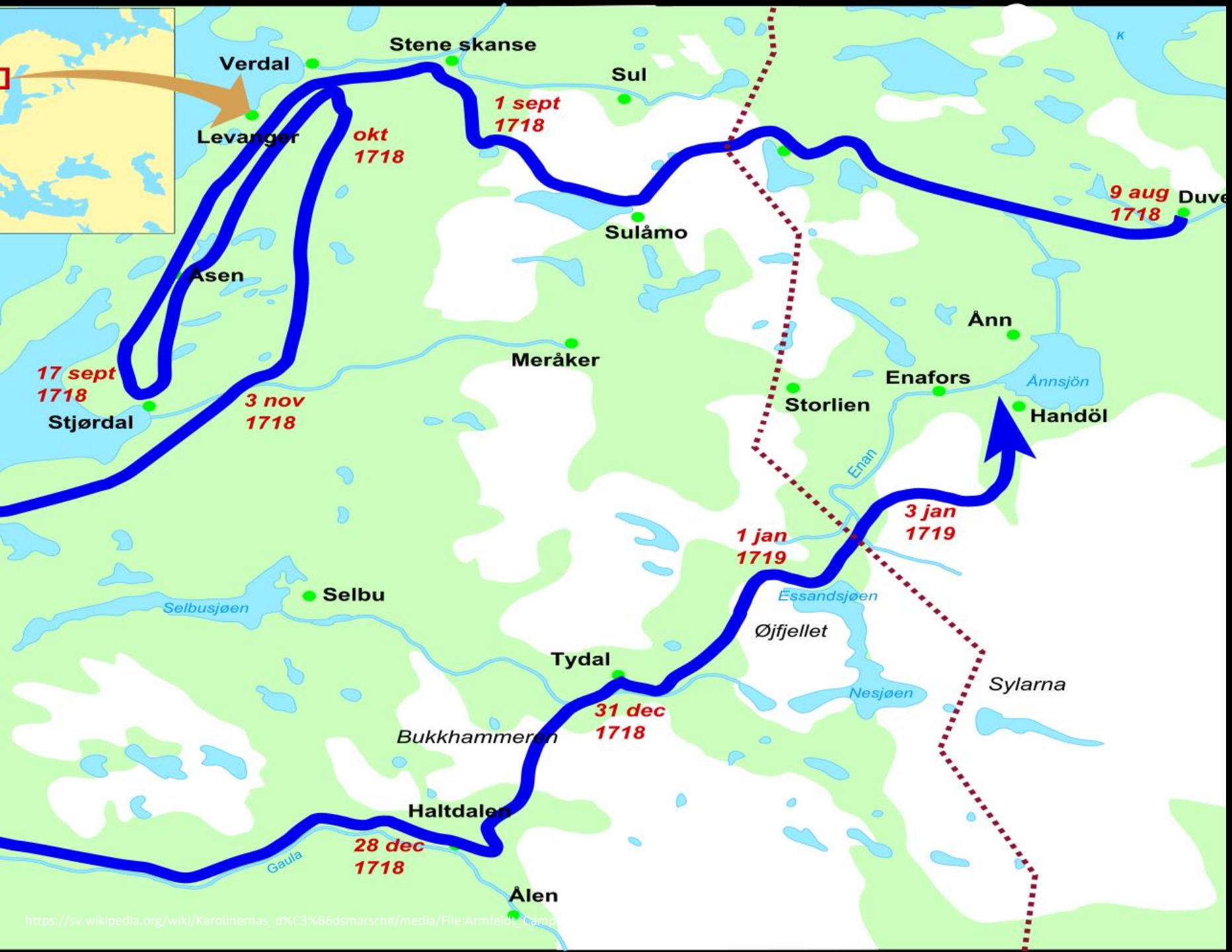

https://sv.wikipedia.org/wiki/Karolinernas_d%C3%B6dsmarsch#/media/File:Armfeldt_Camp

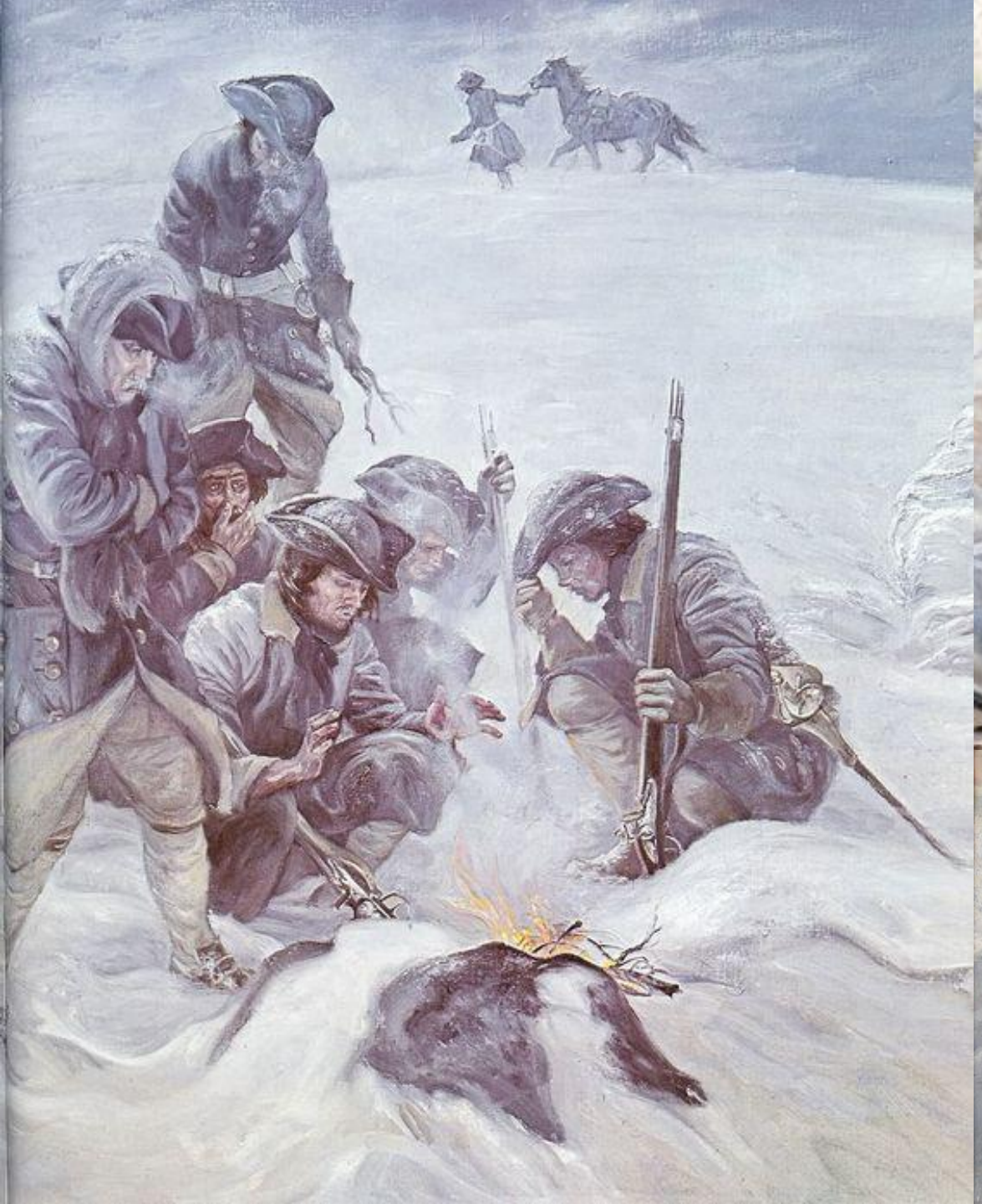

1718 - 1719

Karolinernas dödsmarsch

Karolinernas dödsmarsch, även kallad katastrofen på Öjfjället, var den svenska arméns tillbakatåg över Tydalsfjällen i Trøndelag på nyåret 1719, där 4 273 av de karoliner, som deltagit i Karl XII:s andra fälttåg mot Norge 1718, frös ihjäl.

På hösten 1718 sände Karl XII armén att marschera mot Norge. Den finska arméns kommendör, Generallöjtnant Carl Gustaf Armfeldt fick order att göra ett sidoanfall från Jämtland till Trondheim, där Vincens Budde ledde försvaret. Armén bestod till två tredjedelar av finländare med Österbottens regemente om 912 man som största förband. Efter Karl XII:s död vid Fredrikstens fästning 30 november 1718 blev alla svenska trupper i Norge beordrade till återtåg till Sverige. Armfeldt fick i mellandagarna rapport om Karl XII:s död och befann sig då i Haltdalen i Gauldalen med cirka 6000 man. Han beslutade att ta kortaste väg mot Sverige; först över fjället till Tydal och därifrån över Tydalsfjällen tillbaka till Hjerpe skans. Vintern hade så långt varit präglad av barmark och tunt snötäcke. De behövde därför inte skidor, men armén var bristfälligt utrustad och uttröttad efter fyra månaders fälttåg i Tröndelag.

Den 28 december bröt trupperna upp från Haltdalen och tog sig över till gårdarna ovanför Floren kapell i Tydal, en sträcka på nästan 30 kilometer. På grund av det kalla vädret dog cirka 200 man på fjället. På nyårsafton var hela den armfeldtska armén samlad på gårdarna Ås och Østby längst upp i Tydal. Trupperna omfattade nu nästan 5 800 man. En förtrupp på 14 skidlöpare sändes över till Jämtland för att förbereda tillbakaryckningen inne i Sverige.

På nyårsdagens morgon bröt Armfeldts armé upp från Østby i Tydal. Vädret var mycket kallt, men med uppehåll. Avståndet till byn Handöl i nuvarande Åre kommun är cirka 55 kilometer. I bra väder skulle armén kunna nå Jämtland efter två dagars marsch. Med var den norske vägvisaren Lars Bersvendsen Østby.

Samma eftermiddag bröt ovädret ut, en våldsam nordvästlig storm som virvlade upp den lätta snön. Med dålig sikt och bitande köld blev de därför tvingade att slå läger på Öjfjällets nordsida vid Essandsjön. De försökte göra upp eld och brände gevärskolvar och slädar, något som bara gav kortvarig värme. Uppskattningsvis 200 man frös ihjäl denna första natt.

Nästa dag fortsatte stormen, och tillbakaryckningen blev nu helt kaotisk. Huvuddelen av trupperna kom fram till gränsen och slog läger vid Enan. De högg hål i isen på Enan för att se åt vilket håll vattnet strömmade – åt det hållet var räddningen. Det enorma manfallet fortsatte dock, hästarna stupade och all utrustning måste lämnas på fjället. Stormen fortsatte den tredje dagen, 3 januari, samtidigt tog sig de första trupperna med Armfeldt i spetsen sig fram till Handöl som vid denna tid dock bestod av enbart tre gårdar. Huvuddelen av de överlevande ankom Handöl den 4 och 5 januari. Kvar på fjället låg cirka 3000 man ihjälfrusna. På den vidare färden ned till Duved, där inkvartering var ordnad för soldaterna, dog ytterligare cirka 700 man. Av de överlevande cirka 2100 soldaterna blev ungefär 600 invalidiserade för resten av livet.

Karolinermonumentet från 1892, ett minnesmärke över de stupade karolinerna beläget cirka fem kilometer väster om Duved.

https://sv.wikipedia.org/wiki/Karl_XII:s_norska_f%C3%A4ltt%C3%A5g#/media/File:Halsduk_buren_av_Karl_XII_vid_Fredrikshall_den_30_november_1718_-_Livrustkammaren_-_39295.tif

Uniform buren av Karl XII vid Fredrikshall den 30 november 1718. Finns på Livrustkammaren.

Karl XII:s norska fälttåg

I slutet av stora nordiska kriget gjorde Sverige två misslyckade försök att invadera Norge. Det första försöket gjordes 1716, och det andra 1718.

Efter det att Karl XII kommit hem till Sverige år 1715 så slog han sig ner i Ystad och arbetade hårt för att få rikets ekonomi på fötter igen – och då samtidigt kunna skriva ut fler soldater, köpa in fler hästar och tillverka fler kanoner. Nödmynten var ett av sätten att finansiera kriget, men också det som senare gav landet ekonomisk kris. Efter att ha avvärjt hotet österifrån – de ryssar som landsteg och plundrade landet – var det dags för ett nytt fälttåg, tyckte Karl. Men inte för att ta tillbaka de förlorade finska länen. Slaget som han förberedde – det som kanske skulle ha fått Sveriges och Nordens historia att ta en annan vändning – var nämligen slaget mot Norge.

1716 års fälttåg

Karl XII:s norska fälttåg 1716

Ett anfall mot Kristiania över vattnet misslyckades, eftersom isen inte var tillträckligt stark. Ett andra stormningsförsök över landvägen fick också avböjas, då man inte medtagit tillräckligt många artilleripjäser.

1718 års fälttåg

En armé på 40 000 man gjordes i ordning. Det var en stor styrka – det var inte unga och oövade rekryter som man länge trott utan krigsvana och välmotiverade trupper. Planen var att general Armfelt skulle ta en styrka på 11 550 karoliner, varav ca 8 000 var stridande förband, och anfalla det nordliga Trondheim, för att kapa Norge på mitten. Dessutom var Trondheim en viktig stad och dess erövrande skulle betyda mycket för fälttåget. Själv skulle Karl XII ta huvudstyrkan i söder och gå genom Halden mot Kristiania. I november belägrades fästningen Fredriksten nära Halden, och under kungens direkta order framskred belägringen mycket fort.

Just Fredriksten var av avgörande betydelse för fälttåget, den kallades för "Norges nyckel" eftersom den som behärskade den strategiskt viktiga fästningen också behärskade knutpunkten i det visserligen primitiva men viktiga norska vägnätet, utan det skulle de danska trupperna i Norge vara helt avskurna från övriga Danmark och därmed ge upp ganska snart, det var en realistisk plan men fästningen var svårintaglig och trupperna som försvarade den var väl förskansade inne i den med stora förråd av både mat och vapen. Men den svenska belägringen fortskred sakta och en svensk seger låg inte helt utom räckhåll. Men då, den 30 november, träffades kung Karl XII av en kula som genomborrade bägge tinningarna och direkt medförde döden. Fälttåget avbröts; sydarmén marscherade tillbaka till Sverige och gårdarna medan nordarmén stod kvar utanför Trondheim längre norrut. Så snart Armfelt varskoddes om kungens död (och även avbrytandet av huvudanfallet), beslöt även han att retirera. Det blev en hård återmarsch, genom kallt klimat och soldaterna led svårt av törst, kyla och överraskades även av en snöstorm. Hälften av dem, 3 000 man, kom aldrig tillbaka från vad som brukar kallas Karolinernas dödsmarsch.

Gustaf Cederström - Bringing Home the Body of King Karl XII of Sweden - Google Art Project

Karl XII:s likfärd

Karl XII:s likfärd är en målning av Gustaf Cederström, utförd i Paris 1878. Målningen köptes där för 22 000 francs av den ryske storfursten Konstantin Konstantinovitj som placerade tavlan i sitt palats, Marmorpalatset, i Sankt Petersburg. Då många ansåg att det var en skam att hyllningen till den fallne krigarkonungen hamnade i landet han stred mot arrangerades en insamling av medel för att övertala Gustaf Cederström att måla en ny version. Denna replik målade han 1884 på fädernegodset Krusenberg, beläget söder om Uppsala. Den 30 november (Karl XII:s dödsdag 1718), signerade han målningen och den transporterades med ångbåt till Nationalmuseum i Stockholm. Det är också denna, den senare av de två, som kommit att bli ett av Sveriges mest spridda och välkända konstverk.

Cederström komponerade med stor omsorg – och med konstnärens frihet – det drama som skildras. Målningen är dock ingen historiskt exakt skildring av hur liket efter Karl XII transporterades till Sverige. Den döde kungen bars inte på en öppen bår över de norska fjällen. I verkligheten fördes kroppen nattetid till den svenska arméns högkvarter i Tistedalen, lades i en furukista och transporterades därefter till Uddevalla där den balsamerades.

Trondheim är Norges tredje folkrikaste stad, men den fjärde folkrikaste tätorten (om Stavanger räknas samman med Sandnes med flera grannorter). Staden grundades redan 997 av Olav Tryggvason

Trondheim

https://sv.wikipedia.org/wiki/Trondheim#/media/File:Overview_of_Trondheim_2008_03.jpg

Armfeldt utnämndes till generallöjtnant 1717 och fick befäl över den arméfördelning som skulle bryta in i mittre Norge och ta över Trondheim. Armfeldt fick order att återvända efter att kungen skjutits vid Fredrikshald och inledde därmed den så kallade Karolinernas dödsmarsch över gränsfjällen då 4 273 soldater (karoliner) omkom i kylan. Detta är historiens högsta dödstal för svenskar i Norge. Sexhundra av dessa har senare påträffats i en grav i Handöl. Armfeldt själv överlevde och kom fram till Duved skans.
1731 upphöjdes Armfeldt för sina insatser till friherre. Han blev general av infanteriet 1735. Armfeldt var bosatt i två omgångar på Liljendal gård i östra rikshalvan av Sverige (senare Finland), första gången mellan 1711 och 1712 och andra gången från 1721 fram till sin död 1736.
Han är begravd i Pernå kyrka i Finland.